

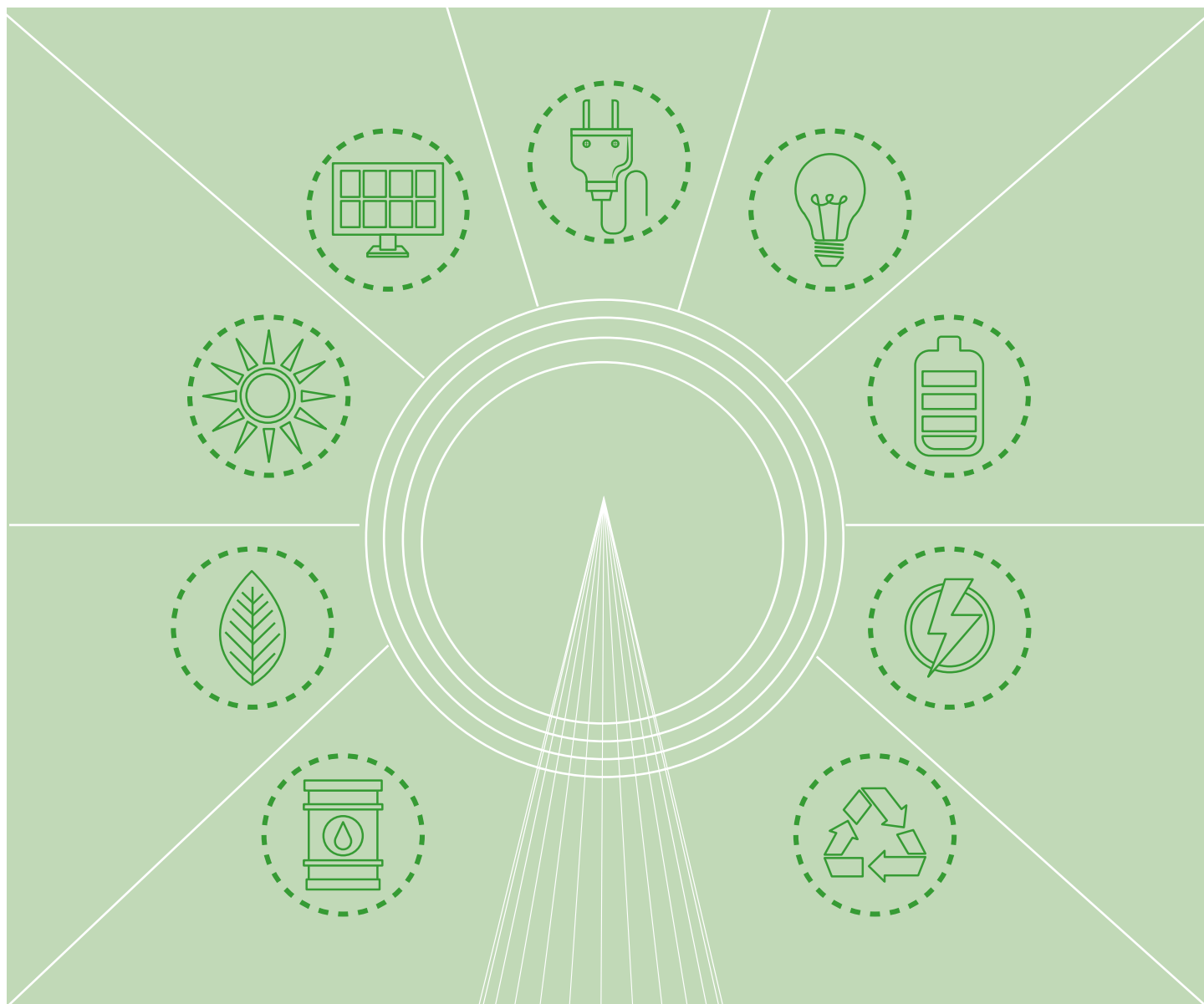


ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Οικονομικές επιπτώσεις – Βαθμός ετοιμότητας –
Προτάσεις πολιτικής για την ενίσχυση της κλιματικής ανθεκτικότητας





ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Οικονομικές επιπτώσεις – Βαθμός ετοιμότητας –
Προτάσεις πολιτικής για την ενίσχυση της κλιματικής ανθεκτικότητας

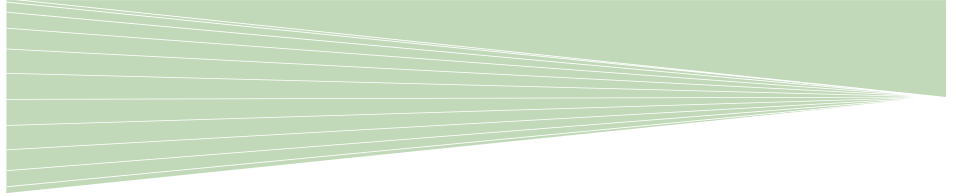
Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης ΕΝΑ

Άγγελος Σωτηρόπουλος σε συνεργασία με τον Κύκλο Βιώσιμης Ανάπτυξης¹

Οκτώβριος 2022

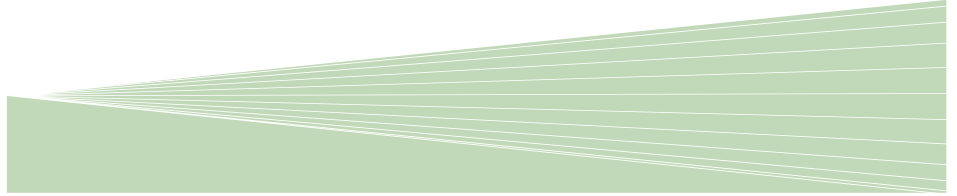
¹ Ο Άγγελος Σωτηρόπουλος είναι Φυσικός, PhD, MSc.

Ο συντάκτης θα ήθελε να ευχαριστήσει τους Ολιβιέ Βαρδακούλια, Γιάννη Ευσταθόπουλο, Παναγιώτη Κορκολή, Κώστα Λαγουβάρδο, Αγγελική Μητροπούλου, Παναγιώτη Σκευοφύλακα και Χρίστο Τσαντήλα για την πολύτιμη συνεισφορά τους στο παρόν κείμενο.



ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εισαγωγή.....	3
1. Η σημασία του Τουρισμού για την Ελληνική Οικονομία.....	6
Συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση και το ΑΕΠ.....	7
Βαθμός οικονομικής εξάρτησης από τον τουρισμό.....	8
Τουρισμός στην Ελλάδα: υψηλή χωρική και εποχική συγκέντρωση.....	8
Εκτιμήσεις για τον βαθμό προσαρμογής του ελληνικού τουριστικού συμπλέγματος στην κλιματική αλλαγή.....	9
2. Η Κλιματική Αλλαγή, ο Ελληνικός Τουρισμός και η Στρατηγική της χώρας.....	10
Οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον τομέα του τουρισμού.....	10
Εγχώριες και ευρωπαϊκές πολιτικές για την προσαρμογή του τουρισμού: υφιστάμενη κατάσταση.....	14
Εργαλεία χρηματοδότησης του τουρισμού και κλιματική προσαρμογή.....	17
Συμπεράσματα.....	19
Ανάλυση SWOT.....	21
Βιβλιογραφία.....	25

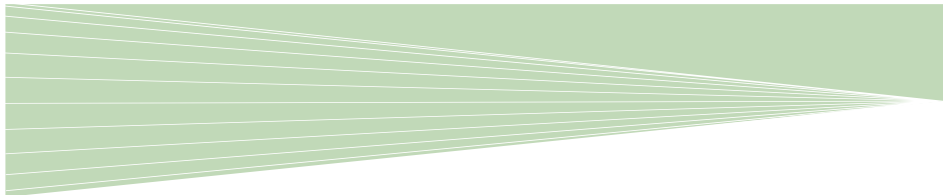


ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κλιματική αλλαγή είναι ήδη εδώ, σύμφωνα με το σύνολο σχεδόν των σχετικών με το κλίμα εκθέσεων έγκριτων διεθνών Οργανισμών αλλά και την πλειονότητα της διεθνούς βιβλιογραφίας. Η πλέον πρόσφατη 6η Έκθεση αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Αλλαγή του Κλίματος (Intergovernmental Panel for Climate Change – IPCC)² του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) έρχεται να πιστοποιήσει ότι η κλιματική αλλαγή όχι μόνο βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη, αλλά και ότι οι πρόσφατες προβολές του κλίματος για το μέλλον από το σύνολο των διεθνών Οργανισμών θα πρέπει να επικαιροποιηθούν, καθώς, το φαινόμενο δείχνει να επιταχύνεται ή δεν είχε εκτιμηθεί ορθά έως τώρα η ταχύτητα εξέλιξής του. Συνεπώς η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου για τον μετριασμό του φαινομένου αλλά και η προσαρμογή σε αυτό θα πρέπει να γίνουν πολύ γρηγορότερα σε σχέση με τους μέχρι πρότινος σχεδιασμούς.

Στο σημείο αυτό, υπογραμμίζεται ότι υφίστανται ακόμα γνωστικά κενά στις προβολές κλίματος σε παγκόσμιο επίπεδο που δυσχεραίνουν τις προβλέψεις για την εξέλιξή του. Η πολυπλοκότητα της κλιματικής αλλαγής δεν επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών προβολών για το μέλλον, γεγονός που δεν αναμένεται να επιλυθεί την τρέχουσα δεκαετία. Επιπλέον παρατηρούνται φαινόμενα που επιτείνουν την κλιματική αλλαγή και των οποίων η σημαντικότητα δεν είχε εκτιμηθεί ορθά στο παρελθόν ούτε δύναται να εκτιμηθεί με ασφάλεια στο άμεσο μέλλον, όπως πχ η μεταβολή του υδατικού ισοζυγίου στη γη από το λιώσιμο των πάγων, η καθολική καταστροφή οικοσυστημάτων (και άρα η απουσία των οικοσυστημικών υπηρεσιών τους) και οι μεταβολές της κοσμικής και της ηλιακής ακτινοβολίας, οι οποίες ενδεχομένως να επιτείνουν ή να αμβλύνουν το φαινόμενο. **Συνεπώς η προετοιμασία για το «worst case scenario» θα πρέπει πάντοτε να κατευθύνει τις τομεακές πολιτικές, ενώ θα πρέπει να γίνει κατανοητό από όλους ότι καλούμαστε να προσαρμοστούμε πρακτικά σε αχαρτογράφητα νερά.**

²<https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>



Επί του παρόντος και σύμφωνα με την έκθεσή της IPCC με τίτλο «Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability» (Κλιματική Αλλαγή 2022: Επιπτώσεις, Προσαρμογή και Αδυναμίες), η οποία δημοσιοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2022, δίδεται έμφαση στο γεγονός ότι «η έκταση και η σπουδαιότητα των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής είναι μεγαλύτερες από εκείνες που η Διακυβερνητική Επιτροπή είχε εκτιμήσει στο πλαίσιο της αξιολόγησης του 2014³», ενώ τονίζεται η ανάγκη λήψης «επείγοντων μέτρων» για τον περιορισμό της θέρμανσης του πλανήτη στον 1,5 °C πάνω από τη μέση θερμοκρασία στην προβιομηχανική περίοδο, ώστε να υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες προσαρμογής σε τομεακό επίπεδο. Στην εν λόγω Έκθεση τονίζεται επίσης με μεγάλη βεβαιότητα από τους επιστήμονες ότι μέχρι σήμερα, σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει αποδοθεί μεγαλύτερη έμφαση από χρηματοδοτική άποψη στον μετριασμό⁴ του φαινομένου και λιγότερο στην προσαρμογή σε αυτό, ενώ, υπογραμμίζεται η ανάγκη περισσότερης και δραστικότερης προσαρμογής⁵.

Λαμβάνοντας υπόψιν παράγοντες όπως: α) τις επιπτώσεις της πανδημίας του κορονοϊού, β) τη συνεχιζόμενη και εντεινόμενη παγκόσμια κοινωνικοοικονομική κρίση, γ) τον εν εξελίξει πόλεμο στην Ουκρανία και την κρίση στον ενεργειακό τομέα, δ) τη συνεχιζόμενη «παγκόσμια ασυνεννοησία» επί της κρισιμότητας της διαχείρισης της κλιματικής αλλαγής σε παγκόσμιο επίπεδο και ιδιαίτερα σε επίπεδο G8 και ε) το υψηλό δημόσιο χρέος σε παγκόσμιο επίπεδο, γίνεται κατανοητό ότι **διαμορφώνεται σήμερα ένα δύσκολο διαχειρίσιμο, σχεδόν «εκρηκτικό», μείγμα αλληλοτροφοδοτούμενων κρισιακών συνθηκών.**

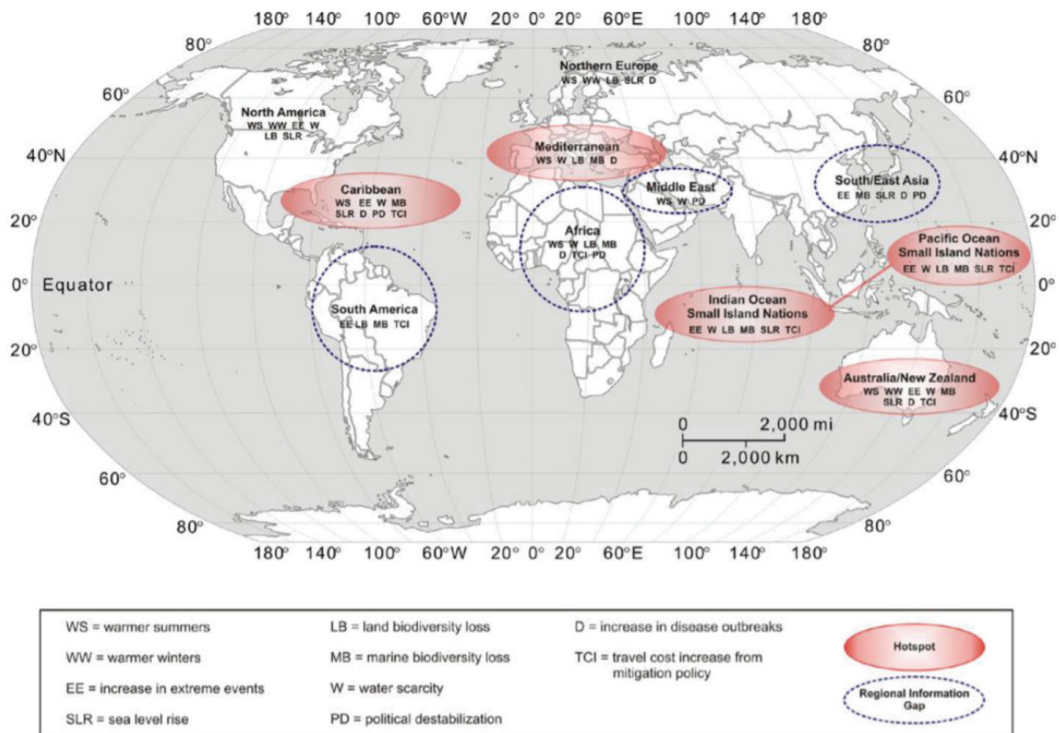
Η Ελλάδα ως μεσογειακή χώρα αναμένεται να πληγεί εντονότερα από τις τρέχουσες αλλά και μελλοντικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής (Εικόνα 1), καθώς η Μεσόγειος αποτελεί περιοχή υψηλής τρωτότητας⁶ (Vulnerability Hotspot) σύμφωνα πάλι με την πλειονότητα σχεδόν της διεθνούς βιβλιογραφίας (Giorgi, 2006; IPCC, 2013; Füssel et al, 2017; Tuel & Eltahir, 2020), η οποία υπογραμμίζει τον σχετικό κίνδυνο την τελευταία τουλάχιστον 20ετία. Το γεγονός αυτό -σε συνδυασμό με τις παραπάνω αναφερόμενες πολλαπλές απειλές/κρίσεις- αναμένεται να προκαλέσει πλήθος επιπτώσεων σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Το περιβάλλον αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της οικονομίας και της κοινωνίας, συνεπώς ένα υγιές και ισορροπημένο περιβάλλον συνιστά προϋπόθεση για την ευημερία.

³ <https://www.europarl.europa.eu/news/el/agenda/briefing/2022-04-04/5/klimatiki-allagi-to-ek-axiologei-tin-anisuchitiki-nea-ekthesi-tou-oie>

⁴ <https://www.unep.org/explore-topics/climate-action/what-we-do/mitigation>

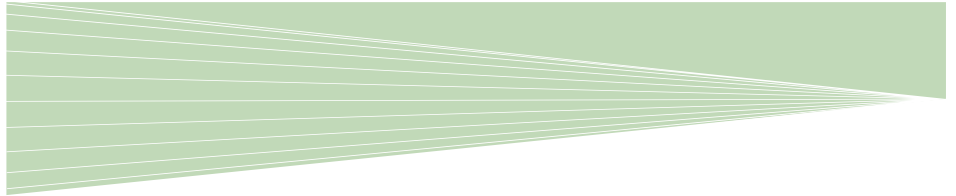
⁵ <https://unfccc.int/topics/adaptation-and-resilience/the-big-picture/what-do-adaptation-to-climate-change-and-climate-resilience-mean>

⁶ <https://www.unep.org/unepmap/resources/factsheets/climate-change>



Εικόνα 1. World Tourism Organization, & United Nations Environment Programme. (2008). Climate change and tourism: Responding to global challenges. Madrid: World Tourism Organization

Ο τομέας του τουρισμού στην Ελλάδα -που αποτελεί για πολλούς τη «ραχοκοκαλιά» της ελληνικής οικονομίας και για άλλους μια «μονοκαλλιέργεια» που με τον τρόπο που αναπτύσσεται μειώνει την οικονομική ανθεκτικότητα και την προοπτική μακροπρόθεσμης βιωσιμότητάς της αναμένεται να πληγεί σημαντικά, τόσο με σοβαρές και δύσκολα ποσοτικοποιημένες όσο και διαχειρίσιμες επιπτώσεις. Τα πρόσφατα γεγονότα που συνδέονται με την κρίση που εκδηλώθηκε από την πανδημία του ιού SARS-COV-2 (Covid-19), η οποία είχε ως αποτέλεσμα την προσωρινή κατάρρευση της τουριστικής δραστηριότητας σε παγκόσμιο επίπεδο και στη χώρα μας, επιβεβαιώνουν τη δυσκολία έως και αδυναμία προσαρμογής του τομέα σε απρόβλεπτες εξωτερικές διαταραχές. **Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάκαμψη του τουρισμού όχι μόνο δεν ενσωματώνει στοιχεία μετριασμού και προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή αλλά συντελείται με ενίσχυση των χαρακτηριστικών του προ πανδημίας μη βιώσιμου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης.**



Στο πλαίσιο αυτό, το παρόν άρθρο εξετάζει την υπάρχουσα κατάσταση αναφορικά με τον βαθμό Προσαρμογής του Ελληνικού Τουρισμού στην Κλιματική αλλαγή:

- Αρχικά παρουσιάζεται η σημασία του τομέα για την ελληνική οικονομία.
- Στη συνέχεια διερευνώνται οι αναμενόμενες επιπτώσεις από την κλιματική αλλαγή και ο βαθμός προσαρμογής τους στα νέα κλιματικά δεδομένα.
- Το άρθρο ολοκληρώνεται με τη διατύπωση προτάσεων άσκησης πολιτικής για την προσαρμογή του τουρισμού στην κλιματική αλλαγή.

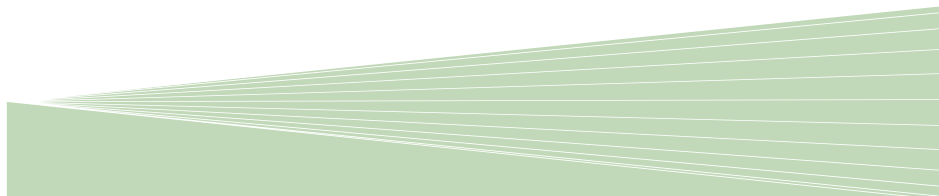
1. Η σημασία του Τουρισμού για την Ελληνική Οικονομία Συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση και το ΑΕΠ

Ο τουρισμός εκτιμάται ότι συνέβαλε ως ποσοστό στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της χώρας κατά 20,8% το 2019, παρουσιάζοντας σαφή αυξητική τάση σε ετήσια βάση από το 2014 έως και το 2018 (από 25,1% σε 30,9% του ΑΕΠ αντίστοιχα). Το 2020 και 2021 σημειώθηκε μεγάλη υστέρηση εσόδων λόγω των συνεπειών της πανδημίας του ιού 'Covid-19' και των πολιτικών κοινωνικής αποστασιοποίησης οι οποίες επιβλήθηκαν σε παγκόσμιο επίπεδο. Συγκεκριμένα:

- Το 2018 ο τουρισμός συνέβαλε στο 25,9% της συνολικής απασχόλησης της χώρας ενώ, το 2019 αντίστοιχα στο 21,7% αντίστοιχα (INSETE, 2020).
- Το 2019-2020, ο τουρισμός κατέγραψε μείωση αφίξεων κατά -76,5% και μείωση εισπράξεων κατά -75,6% και η άμεση και έμμεση συνεισφορά του στο ΑΕΠ της χώρας μειώθηκε σε 8,1% έως 9,7%⁷.
- Το 2021 σύμφωνα με μια πρώτη εκτίμηση του INSETE⁸ η άμεση και έμμεση συνεισφορά του τουρισμού υπήρξε μεταξύ 15,9% έως 19,1% του ΑΕΠ της χώρας.
- Για το 2022, χρονιά επιστροφής του ελληνικού τουρισμού στην «κανονικότητα» κατόπιν της άρσης των περιοριστικών υγειονομικών μέτρων, τα επίσημα στοιχεία, τα οποία επί του παρόντος δεν είναι διαθέσιμα, αναμένεται να πιστοποιήσουν μια ιδιαίτερα ισχυρή ανάκαμψη.

⁷ https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/21_11_Tourism_and_Greek_Economy_2019-2020.pdf

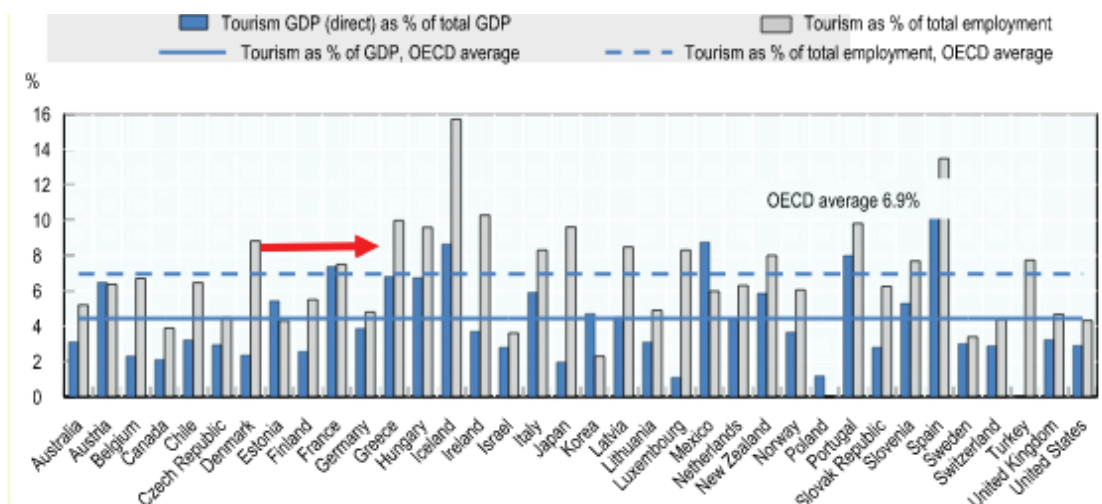
⁸ https://insete.gr/wp-content/uploads/2022/06/22_06_Tourism_and_Greek_Economy_2020-2021.pdf



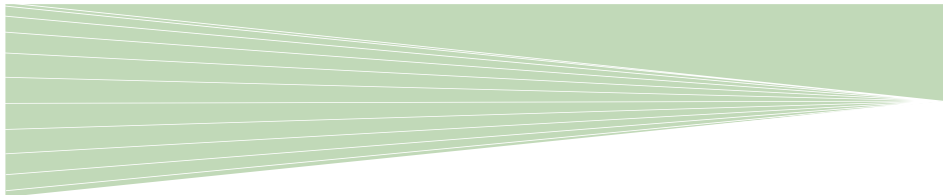
Σημειώνεται τέλος ότι το 25% του συνόλου των ξενοδοχείων της χώρας παρουσίαζε συρρίκνωση εσόδων, μηδενική ή αρνητική κερδοφορία και μη βιώσιμο δανεισμό το 2019. Για τα έτη 2020 και 2021 αναμένεται αύξηση του ποσοστού αυτού, ενώ, το έτος 2022 διαφαίνεται ενδεχόμενη αποκλιμάκωση του φαινομένου.

Βαθμός οικονομικής εξάρτησης από τον τουρισμό

Σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), η Ελλάδα βρίσκεται στην 4η θέση σε ό,τι αφορά την εξάρτηση της συνολικής απασχόλησης από τον τουρισμό και στην 6η θέση αναφορικά με τη σχετική εξάρτηση του ΑΕΠ στο σύνολο των 35 κρατών-μελών του Οργανισμού (Διάγραμμα 1). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ελλάδα το 2019 ήταν στην 4η θέση σε διανυκτερεύσεις μετά τα δημοφιλή μεσογειακά κράτη της ΕΕ (Ισπανία, Ιταλία και Γαλλία) που αποτελούν τη «ραχοκοκαλιά» του ευρωπαϊκού τουρισμού (Eurostat, 2019).



Διάγραμμα 1. Εξάρτηση των 35 κρατών μελών του ΟΟΣΑ αναφορικά με την εξάρτηση του ΑΕΠ και της απασχόλησης από τον τουρισμό (OECD, 2020)



Τουρισμός στην Ελλάδα: υψηλή χωρική και εποχική συγκέντρωση

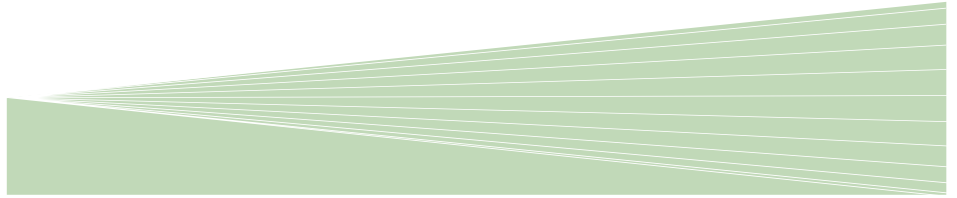
Μελέτη της PricewaterhouseCoopers (PwC, 2018)⁹ καταγράφει ότι το 87% των εισερχόμενων τουριστών καταλήγει σε πέντε βασικούς τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας: α) στην Κρήτη, β) το Νότιο Αιγαίο, γ) την Κεντρική Μακεδονία, δ) τα Ιόνια νησιά και ε) την Αττική. Το 77% της συνολικής χωρητικότητας των κλινών της χώρας βρίσκεται ειδικότερα στους πέντε αυτούς προορισμούς. Μεταξύ 2014-2017, το 68% των τουριστών (χωρίς να ληφθούν υπόψη τα στοιχεία κρουαζιέρας) προέρχονταν από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-28) με κύριες χώρες προσέλευσης τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιταλία, τη Γαλλία, τη Ρουμανία και την Κύπρο. Η ίδια τάση αφίξεων από τις χώρες τις ΕΕ συνεχίστηκε το 2018 και το 2019, ενώ, το 2020 και 2021, λόγω των μέτρων κατά της πανδημίας και της σημαντικής μείωσης των αφίξεων, τα στοιχεία δεν θεωρούνται αντιπροσωπευτικά. Τέλος αναφέρεται ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ) και η Ρωσία αποτελούν τις κύριες πηγές άφιξης τουριστών από τρίτες χώρες διαχρονικά, ωστόσο ο πόλεμος στην Ουκρανία αναμένεται να έχει επηρεάσει σημαντικά προς τα κάτω την έλευση Ρώσων τουριστών το 2022.

Την περίοδο 2015-2020, άνω του 50% των αφίξεων αλλοδαπών πραγματοποιήθηκε το τρίμηνο Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος (ΣΕΤΕ, 2020)¹⁰. Την ίδια περίοδο, οι αφίξεις αλλοδαπών ανά τρίμηνο κυμαίνονται κατά μέσον όρο στο 6,4% (Α' τρίμηνο), 24% (Β' τρίμηνο), 55,8% (Γ' τρίμηνο) και 13,6% (Δ' τρίμηνο), γεγονός που καταδεικνύει την πολύ μεγάλη εποχικότητα του τουρισμού στην Ελλάδα. Τα στοιχεία δείχνουν ότι ο ελληνικός τουρισμός συνδέεται με το «ελληνικό καλοκαίρι», ενώ, σημαντική συνεισφορά έχει ο οδικός, ο πολιτιστικός και θρησκευτικός τουρισμός και το «City break» ή αλλιώς οι μικρές επισκέψεις αναψυχής σε πόλεις. Ο χειμερινός -μη εγχώριος- τουρισμός διαφαίνεται να έχει μικρή συμμετοχή επί του παρόντος με βάση τις αφίξεις. Στο πλαίσιο αυτό, σημειώνεται ότι δεν βρέθηκαν στατιστικά στοιχεία αναφορικά με τα ποσοστά «εναλλακτικού» τουρισμού¹¹ στην Ελλάδα. Επισημαίνεται επίσης ότι ο ελληνικός τουρισμός συνδέεται όχι μόνο με την έντονη νησιωτικότητα αλλά και με την ευρεία ακτογραμμή της χώρας.

⁹ <https://www.pwc.com/gr/en/publications/greek-thought-leadership/the-next-day-of-greek-tourism-gr-long-updated.pdf>

¹⁰ <https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2014>

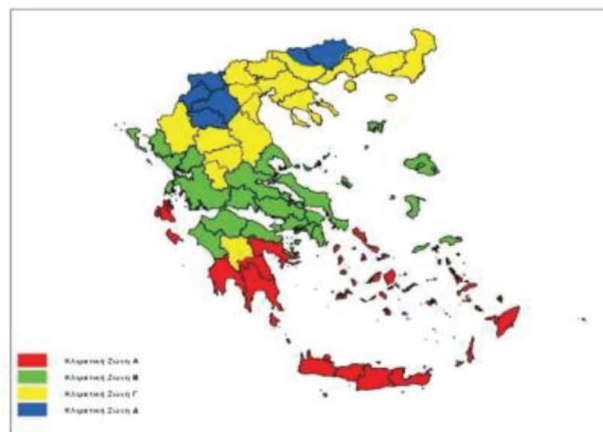
¹¹ <https://www.alternative-tourism.gr/el/o-enallaktikos-tourismos>



Εκτιμήσεις για τον βαθμό προσαρμογής του ελληνικού τουριστικού συμπλέγματος στην κλιματική αλλαγή

Αναφορικά με την υπάρχουσα κατάσταση προσαρμογής των τουριστικών καταλυμάτων που αποτελούν την «καρδιά» του ελληνικού τουρισμού, σύμφωνα με στοιχεία του ευρωπαϊκού έργου 'Hotels4Climate'¹², εκτιμάται ότι τα 10.782 ξενοδοχεία στην επικράτεια παράγουν 3.849.556 τόνους CO₂-eq/έτος, που αποτελεί περίπου το 3.6% των συνολικών εκπομπών σε επίπεδο χώρας.

Σύμφωνα με την «Έκθεση μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την κινητοποίηση επενδύσεων για την ανακαίνιση και μετατροπή του εθνικού κτιριακού αποθέματος, αποτελούμενου από κατοικίες και εμπορικά κτίρια, δημόσια και ιδιωτικά, σε υψηλής ενεργειακής απόδοσης, απαλλαγμένο από ανθρακούχες εκπομπές έως το 2050» του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια αποτελούν το 0,5% περίπου του κτιριακού αποθέματος της χώρας, με το 76% αυτών να έχει κατασκευαστεί πριν από το 2000 και το 49% περίπου να έχει κατασκευαστεί πριν από το 1980. Το 78% των ξενοδοχείων και εστιατορίων βρίσκονται στις Α και Β κλιματικές ζώνες της χώρας σε σύνολο τεσσάρων κλιματικών ζωνών¹³ (Εικόνα 2) οι οποίες αποτελούν τις θερμές κλιματικά ζώνες¹⁴. Τονίζεται ότι το σύνολο σχεδόν των νησιών της χώρας και το μεγαλύτερο μέρος των ακτογραμμών της βρίσκονται στις 2 αυτές ζώνες.

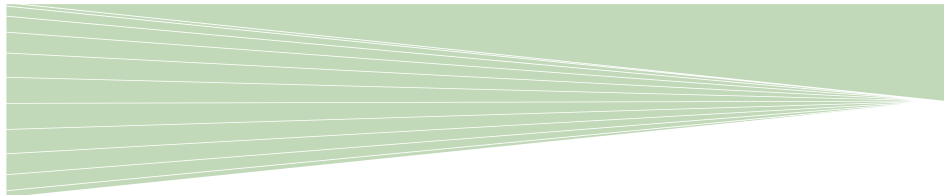


Εικόνα 2. Κλιματικές Ζώνες της χώρας όπως τις υιοθετεί ο Κ.Εν.Α.Κ

¹² <https://insete.gr/hotels4climate/?lang=en>

¹³ Η ελληνική επικράτεια χωρίζεται σε 4 κλιματικές ζώνες (Α, Β, Γ, Δ – από τη θερμότερη στην ψυχρότερη) ανάλογα με τις βαθμομημέρες θέρμανσης. Παρακάτω παρουσιάζονται οι κλιματικές ζώνες, όπως τις υιοθετεί ο Κ.Εν.Α.Κ.

¹⁴ www.opengov.gr/minenv/?p=11624



Από το σύνολο των ξενοδοχείων της χώρας σύμφωνα με τα στοιχεία του INSETE υπολογίζεται ότι μόνο περί τα 532 ξενοδοχεία έχουν βραβευτεί με το εθελοντικό σήμα Green Key¹⁵ (Εικόνα 3), Travelife και το EMAS¹⁶.



Εικόνα 3. Διεθνές σήμα «Green Key»

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ο χαμηλός βαθμός προσαρμογής των τουριστικών καταλυμάτων, τόσο από ενεργειακή άποψη και εν μέσω μάλιστα παγκόσμιας ενεργειακής κρίσης, όσο και στον τομέα της περιβαλλοντικής διαχείρισης εν γένει.

2. Η Κλιματική Αλλαγή, ο Ελληνικός Τουρισμός και η Στρατηγική της χώρας

Η υπερθέρμανση του πλανήτη αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία ότι έχει ήδη επηρεάσει τον τομέα του τουρισμού σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές (συμπεριλαμβανομένης της πολύ ευαίσθητης περιοχής της Μεσογείου). Οι δυνητικοί κίνδυνοι είναι μικρότεροι σε τουριστικές αγορές οι οποίες είναι κλιματικά ανεξάρτητες (πχ δραστηριότητες εντός ξενοδοχείων) σε σχέση με τις δραστηριότητες που συνδέονται με τον παράκτιο τουρισμό, ιδιαίτερα στις τροπικές και υποτροπικές περιοχές του πλανήτη λόγω καυσώνων, καταιγίδων ή καταστροφής/διάβρωσης της παράκτιας ζώνης¹⁷.

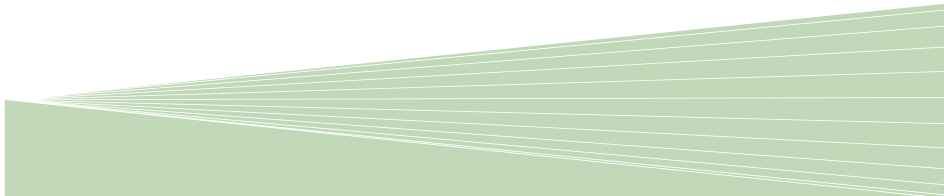
Οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον τομέα του τουρισμού

Σύμφωνα με τη σύνθεση των βασικών συμπερασμάτων τα οποία προέκυψαν από τις μελέτες της Επιτροπής Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής

¹⁵ <https://www.greenkey.gr/>

¹⁶ https://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm

¹⁷ <https://www.ipcc.ch/sr15/>



(ΕΜΕΚΑ) της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ) (ΕΜΕΚΑ 2011, 2014)¹⁸ και της διαΝΕΟσις (2017)¹⁹ οι κύριες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής οι οποίες σχετίζονται με τον τουρισμό αλλά δεν περιορίζονται αποκλειστικά σε αυτές, είναι:

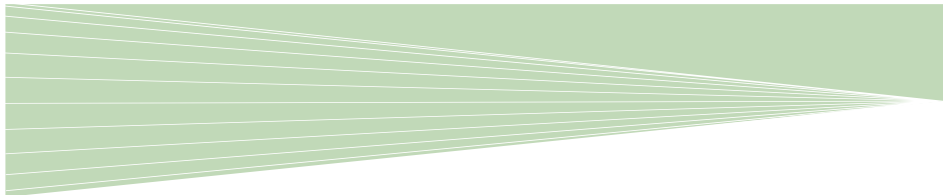
- Φθορές παράκτιων τουριστικών υποδομών, διείσδυση του θαλάσσιου νερού στον υδροφόρο ορίζοντα και υφαλμύρωση του πόσιμου νερού, λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας και της αύξησης της συχνότητας των ακραίων γεγονότων.
- Απαξίωση τουριστικών υποδομών λόγω έλλειψης φυσικών προϋποθέσεων χρήσης τους (πχ περιορισμένη χιονοκάλυψη για τα χιονοδρομικά κέντρα).
- Μείωση διαθέσιμου νερού λόγω μείωσης βροχοπτώσεων.
- Μείωση ή και εξάλειψη οικοτουριστικών υποδομών και δραστηριοτήτων λόγω της καταστροφής/υποβάθμισης των ευαίσθητων οικοσυστημάτων.
- Αύξηση ενεργειακών αναγκών για θέρμανση και ψύξη λόγω των ακραίων μετεωρολογικών γεγονότων (πχ αύξηση επεισοδίων καυσώνων, καταιγίδων, πλημμυρών κ.ά.).

Οι κύριες οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον τομέα του τουρισμού σύμφωνα με τη μελέτη της ΕΜΕΚΑ (2011)¹¹ αναμένεται να είναι:

- Πιθανή μείωση αριθμού αφικνούμενων τουριστών με πιθανή μείωση του μέσου χρόνου παραμονής τους.
- Αύξηση του μέσου κόστους εξυπηρέτησης αφικνούμενων τουριστών.
- Κόστος αναγκαστικής διακοπής προσφερόμενης τουριστικής υπηρεσίας λόγω ακραίων φυσικών φαινομένων.
- Κόστος επενδύσεων για τη μείωση της ρύπανσης και των αέριων εκπομπών.
- Κόστος έργων αντιμετώπισης των φυσικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και αντιμετώπισης των ακραίων γεγονότων (πχ φράγματα, συστήματα ανακύκλωσης νερού).

¹⁸ https://www.bankofgreece.gr/RelatedDocuments/ΕΜΕΚΑ_tourismos_2014_.pdf

¹⁹ https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2017/06/climate_change10.pdf



- Κόστος ανάπτυξης νέων καινοτόμων βιοκλιματικών υποδομών.
- Αυξημένο κόστος συντήρησης των παλαιότερων υποδομών.
- Έργα υποκατάστασης του φυσικού κεφαλαίου με ανθρωπογενές κεφάλαιο στην κατεύθυνση διατήρησης των θελγίτρων μιας περιοχής (πχ υποκατάσταση δάσους με θεματικό πάρκο, δραστηριοτήτων mountain bike με πίστα carting, αντιμετώπιση της έλλειψης χιονιού με δημιουργία πίστας αναρρίχησης).
- Κόστος διατήρησης πολιτιστικών και ιστορικών μνημείων²⁰ και πιθανή καταστροφή αρχαιολογικών μνημείων.
- Κόστος εκπαίδευσης και προσαρμογής του προσωπικού στα νέα μέσα και τους νέους τρόπους λειτουργίας.
- Κόστος επανατοποθέτησης του τουριστικού προϊόντος (branding).
- Μείωση διαθέσιμου εισοδήματος για τον τουρισμό, λόγω, της πτώσης του ΑΕΠ που θα οφείλεται στις επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, οι επικείμενες φυσικές καταστροφές, η καταστροφή ή αλλοίωση των τουριστικών προορισμών και μνημείων (βλ. πρόσφατες πυρκαγιές στην Εύβοια και πλημμύρες στην Χαλκιδική), οι επιπτώσεις όπως η λειψυδρία/παρατεταμένη ξηρασία²¹ και οι πλημμύρες²² αλλά και ο εν γένει κίνδυνος για την υγεία των εργαζομένων στον τουρισμό από την αύξηση των θερμοκρασιών (π.χ. μείωση παραγωγικότητας λόγω καυσώνων) και των ίδιων των τουριστών, αναμένεται να δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα στη λειτουργία του τουριστικού συμπλέγματος.

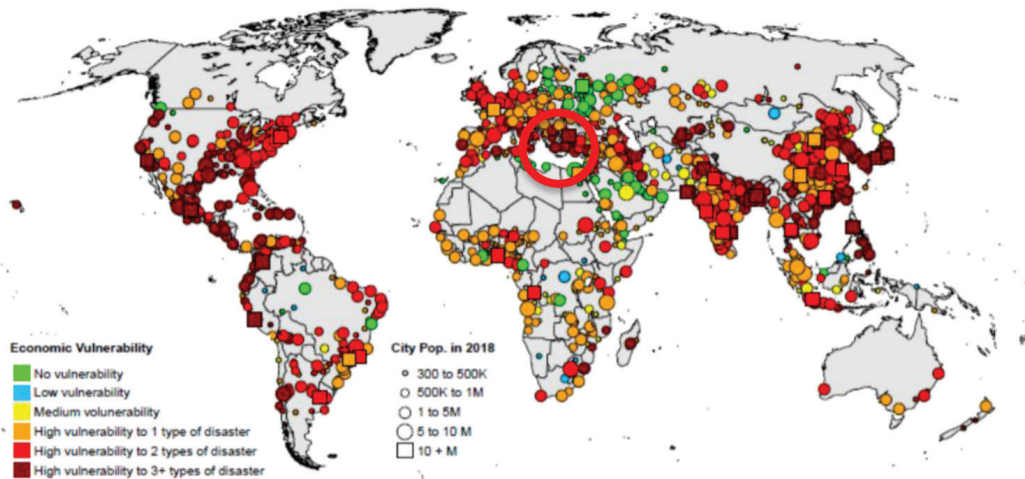
Συνολικά, οι πλημμύρες, οι ξηρασίες και οι κυκλώνες ήταν οι πλέον βασικοί τύποι φυσικών καταστροφών αναφορικά με την ευαισθησία των περιοχών, τη θνησιμότητα και τις οικονομικές απώλειες σύμφωνα με τους Gu, Dana., 2019²³ (Εικόνα 4).

²⁰ <https://www.unwto.org/news/tourisms-carbon-emissions-measured-in-landmark-report-launched-at-cop25>

²¹ <https://www.enainstitute.org/publication/o%ce%b9-%ce%b5%cf%80%ce%b9%cf%80%cf%84%cf%8e%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%ba%ce%bb%ce%b9%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae%cf%82-%ce%b1%ce%bb%ce%bb%ce%b1%ce%b3%ce%ae%cf%82-%cf%83/>

²² <https://www.enainstitute.org/publication/%ce%b5%cf%80%ce%b9%cf%80%cf%84%cf%8e%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%ba%ce%bb%ce%b9%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae%cf%82-%ce%b1%ce%bb%ce%bb%ce%b1%ce%b3%ce%ae%cf%82-%ce%b7-%cf%80/>

²³ <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/technical/TP2019-4.pdf>

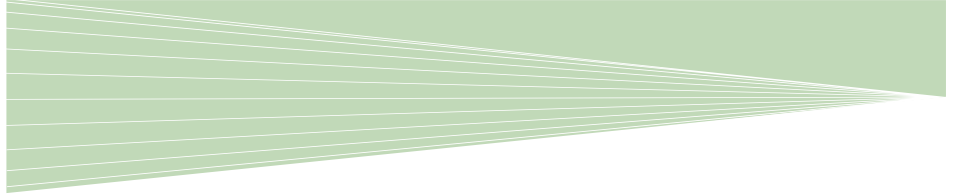


Εικόνα 4. Οικονομική τρωτότητα των πόλεων σε παγκόσμιο επίπεδο (Gu, Dana., 2019)

Η συνθήκη πολλαπλών κρίσεων²⁴ στην οποία έχει εισέλθει η ανθρωπότητα θέτει μια σειρά από ερωτήματα σχετικά με τον βαθμό έκθεσης του τουρισμού σε κινδύνους, πέραν των κλιματικών, που απειλούν τις συνολικότερες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Ξεχωρίζουν ειδικότερα:

- Υγειονομικές απειλές που λαμβάνουν τον χαρακτήρα πανδημιών με παραλυτικά αποτελέσματα στην παγκόσμια οικονομία. Η κλιματική κρίση αναμένεται να εντείνει με τη σειρά της τους κινδύνους για την παγκόσμια υγεία, λόγω της αύξησης των μεταδιδόμενων λοιμωδών νοσημάτων από διαβίβαστες (πχ κουνούπια) αλλά και λόγω των φυσικών καταστροφών οι οποίες τονίζεται ότι δεν μπορούν να αποφευχθούν και αναμένεται να προκαλέσουν έκρηξη των επιδημιών ειδικότερα στα φτωχότερα μέρη του πλανήτη.
- Οικονομικές και χρηματιστικές κρίσεις λόγω της δομικής αστάθειας που χαρακτηρίζει την παγκόσμια οικονομία. Η κρίση αυξάνει τη μεταβλητότητα της εξωτερικής ζήτησης και ειδικότερα σε υπηρεσίες που δεν θεωρούνται πρώτης ανάγκης, όπως οι τουριστικές. Η τρέχουσα ενεργειακή και πληθωριστική κρίση αναμένεται να ανακόψει τη δυναμική της τουριστικής βιομηχανίας.

²⁴ <https://www.enainstitute.org/publication/%cf%83%ce%b5%ce%bd%ce%ac%cf%81%ce%b9%ce%b1-%cf%80%ce%bf%ce%bb%ce%b9%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ad%cf%82-%ce%b1%ce%bd%ce%ac%ce%ba%ce%b1%ce%bc%cf%88%ce%b7%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%bf%ce%b9%ce%ba%ce%bf/>



- Γεωπολιτικοί κίνδυνοι λόγω εγγενούς αστάθειας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Ευρασίας.
- Προβλήματα που συνδέονται με την όξυνση των “αρνητικών εξωτερικών επιδράσεων” (negative externalities) του τουρισμού. Το φαινόμενο του υπερ-τουρισμού έχει απασχολήσει την κοινή γνώμη τα τελευταία έτη με αφορμή τις κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομίας του διαμοιρασμού στον τουρισμό (βλ. υπηρεσίες τύπου Airbnb) και τις περιβαλλοντικές και άλλες επιπτώσεις του κορεσμού δημοφιλών προορισμών (πχ νησιά Κυκλάδων). Ο υπέρ-τουρισμός αφορά συγκεκριμένα στην αρνητική επίδραση του τουρισμού σε έναν προορισμό ως προς την ποιότητα της ζωής των κατοίκων, την ποιότητα των εμπειριών των επισκεπτών και το φυσικό περιβάλλον²⁵.

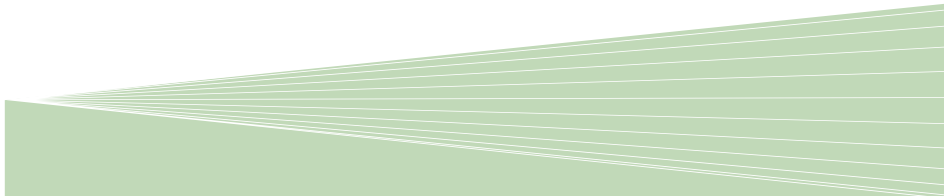
Ο ελληνικός τουρισμός καλείται συνεπώς να προχωρήσει άμεσα στην προσαρμογή του στην κλιματική αλλαγή και στη νέα πολλαπλή κρισιακή συνθήκη. Στο σημείο αυτό τονίζεται ότι, επί του παρόντος, ο ελληνικός τουρισμός κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση με την επαναφορά του το 2022 στο επί δεκαετίες άναρχο και μαζικό πρότυπο ανάπτυξης, ενώ, οι δημόσιες τουριστικές πολιτικές έως σήμερα είχαν ως στόχο τη βραχυπρόθεσμη μεγιστοποίηση των εσόδων -και ήδη για το 2022 διαφαίνεται να καταγράφονται αυξημένα επίπεδα εσόδων που πλησιάζουν σε ιστορικά υψηλά- εις βάρος της περιβαλλοντικής και κοινωνικής βιωσιμότητάς του.

Εγχώριες και ευρωπαϊκές πολιτικές για την προσαρμογή του τουρισμού: υφιστάμενη κατάσταση

Ο τομέας του τουρισμού αποτελεί έναν από τους 15 τομείς προτεραιότητας που περιλαμβάνονται στην Εθνική Στρατηγική για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή²⁶ (ΕΣΠΚΑ), στο πλαίσιο της οποίας κατατίθεται σημαντικός αριθμός προτεινόμενων ενδεικτικών μέτρων και δράσεων προσαρμογής. Δράσεις που ωστόσο προσανατολίζονται στην προσαρμογή, κυρίως, των τουριστικών εγκαταστάσεων, των τουριστικών υποδομών, καθώς και στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος υπό το πρίσμα των νέων κλιματικών συνθηκών στη χώρα.

²⁵ Μητροπούλου, Α. (2019). Τουρισμός σήμερα: Προς ένα μοντέλο αλληλεπίδρασης επισκεπτών και κατοίκων, 13.2.2019. Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών. Ανακτήθηκε από: <https://www.enainstitute.org/publication/%cf%84%ce%bf%cf%85%cf%81%ce%b9%cf%83%ce%bc%cf%8c%cf%82-%cf%83%ce%ae%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%b1-%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%82-%ce%ad%ce%bd%ce%b1-%ce%bd%ce%ad%ce%bf-%ce%bc%ce%bf%ce%bd%cf%84%ce%ad%ce%bb%ce%bf/>

²⁶ https://ypen.gov.gr/wp-content/uploads/legacy/Files/Klimatiki%20Allagi/Prosarmogi/20160406_ESPKA_teliko.pdf



Οι γενικές αυτές δράσεις και τα μέτρα για την προσαρμογή του τομέα του τουρισμού στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής που προτείνονται στην εν λόγω Στρατηγική δεν έχουν τον απαιτούμενο βαθμό εξειδίκευσης ενώ, δεν προβλέπεται και δεν υλοποιείται σχέδιο δράσης μέτρων και δράσεων προσαρμογής σε κεντρικό επίπεδο. Επιπλέον, τα προτεινόμενα γενικού τύπου μέτρα μπορούν κατά την εξειδίκευση και υλοποίησή τους να αποφέρουν το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα («Mal-Adaptation»)²⁷. Επίσης τονίζεται ότι η εν λόγω δεκαετούς διάρκειας ΕΣΠΚΑ υλοποιείται μέσω 13 Περιφερειακών Σχεδίων για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή, εκ των οποίων έξι έτη μετά μόνον τέσσερα έχουν εγκριθεί, η πλειονότητα των οποίων εντός του 2022. Μεγάλο μέρος των υπολοίπων αναμένεται να εγκριθεί έως το τέλος του έτους ή τις αρχές τους 2023. Συνεπώς η υλοποίησή τους δεν έχει εκκινήσει ουσιαστικά. Μάλιστα η κατάσταση έγινε πολυπλοκότερη με τη μετάβαση της αρμοδιότητας της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή από το ΥΠΕΝ στο νεοσύστατο Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης & Πολιτικής Προστασίας, εντείνοντας το ήδη υπάρχον πρόβλημα του ανεπαρκούς συντονισμού και της ελλιπούς διαχείρισης της υλοποίησης της ΕΣΠΚΑ τα προηγούμενα έτη.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο τομέας του τουρισμού, διέπεται από μια σειρά Οδηγιών²⁸ οι οποίες σχετίζονται με το γενικότερο πλαίσιο αδειοδότησης και λειτουργίας του τουρισμού, όπως είναι οι υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά (βλ. Οδηγία 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2006 σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά²⁹), τα οργανωμένα ταξίδια και οι συνδεδεμένοι ταξιδιωτικοί διακανονισμοί (βλ. Οδηγία (ΕΕ) 2015/2302 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2015³⁰) και τα δικαιώματα των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης (βλ. Οδηγία 2011/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 9ης Μαρτίου 2011).

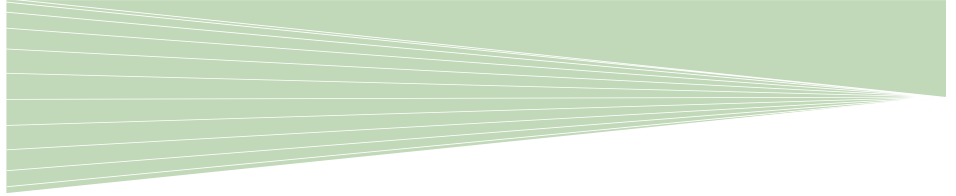
Μέχρι και σήμερα δεν υφίσταται Οδηγία που να ορίζει το πλαίσιο λειτουργίας και ανάπτυξης του ευρωπαϊκού τουρισμού, γεγονός σαφώς αρνητικό σε σχέση με άλλους τομείς. Εντούτοις, ο ευρωπαϊκός τουρισμός διέπεται από ένα ευρωπαϊκό πλέγμα Οδηγιών που αφορούν στην

²⁷ Δηλαδή μέτρα προσαρμογής που είτε δεν είναι αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση επιπτώσεων (ειδικά όταν υπάρχει αβεβαιότητα ως προς το εύρος και την κατεύθυνση των επιπτώσεων) είτε «λύσεις» σε προβλήματα ύδρευσης που εντείνουν τη χρήση αντί να συμβάλλουν στην πρόληψη.

²⁸ https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/business-portal/understanding-legislation/european-tourism-legislation_en

²⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2015:326:TOC>

³⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2015:326:FULL&from=EN>



περιβαλλοντική αδειοδότηση των τουριστικών επιχειρήσεων και υποδομών, στον χωροταξικό σχεδιασμό, στην ασφάλιση, στην ασφάλεια τροφίμων και στις Οδηγίες που ορίζουν τη χωροθέτηση στον αστικό ιστό³¹. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο τουρισμός, μεταξύ άλλων, αναφέρεται ως τομέας τρωτότητας ο οποίος απαιτεί δράσεις αύξησης της ανθεκτικότητάς του στην κλιματική αλλαγή³².

Ο τομέας του τουρισμού σε εθνικό επίπεδο απαρτίζεται από μεγάλο αριθμό νομοθετημάτων (θεσμικού και κανονιστικού χαρακτήρα), τα οποία σχετίζονται με τον υψηλό αριθμό δραστηριοτήτων ή και υποδομών του εν λόγω τομέα.

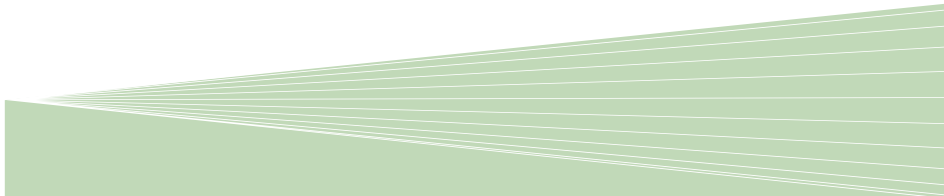
Από το σύνολο των υπαρχόντων νομοθετημάτων δεν προκύπτει η ύπαρξη νομοθετικών ή κανονιστικών εγγράφων τα οποία να εστιάζουν ή στοχεύουν αποκλειστικά και στοχευμένα στην προσαρμογή του τουριστικού τομέα στην κλιματική αλλαγή. Υπάρχουν μονάχα νομοθετήματα με τη μορφή νόμων ή υπουργικών αποφάσεων αλλά και δράσεις που παρουσιάζουν εν δυνάμει συνέργεια με την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και τα οποία -κάτω από προϋποθέσεις και εφόσον υπαχθούν σε κεντρικό συντονισμό- θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην προσαρμογή του τομέα στην κλιματική αλλαγή.

Μόλις πρόσφατα (ήτοι τον Απρίλιο του 2022) παρουσιάστηκαν σχέδια δράσης για τον ελληνικό τουρισμό με ορίζοντα το 2030 από το ΙΝΣΕΤΕ³³, τα οποία εστιάζουν μεταξύ άλλων στην καταγραφή των απαιτούμενων έργων που αφορούν στην προστασία ενάντια στην κλιματική αλλαγή, στον σχεδιασμό γρήγορων δράσεων προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή -κυρίως φυσικών λύσεων (πχ δέντροφυτεύσεις, προστασία βιοποικιλότητας), στην καταγραφή των αναγκών ανά προορισμό σε θέματα υδάτινων πόρων και διαχείρισης λυμάτων βάσει επισκευσιμότητας και στην βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των τουριστικών κτιρίων. Ωστόσο τα εν λόγω σχέδια δεν παρουσιάζουν άμεση διασύνδεση με την υλοποίηση της ΕΣΠΚΑ υπό το πρίσμα του γενικότερου συντονισμού, ενώ η διαδικασία καταγραφής των αναγκών υποδεικνύει την απουσία σχεδιασμού για την προσαρμογή του τομέα όλο το προηγούμενο χρονικό διάστημα. Επιπλέον μέσα από το πλέγμα των δράσεων που αναφέρονται,

³¹ https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/business-portal/understanding-legislation/european-tourism-legislation_en

³² https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/adaptation/what/docs/eu_strategy_2021.pdf

³³ <https://insete.gr/greektourism2030/#tourismos>



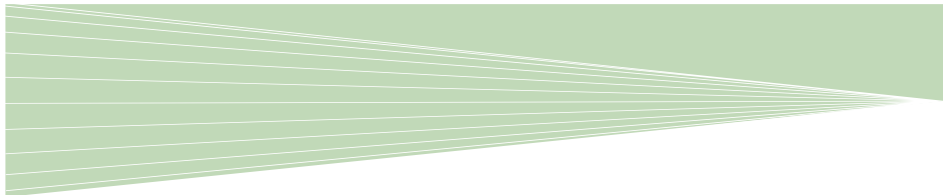
διαφαίνεται η μονομερής προσπάθεια αύξησης του αριθμού επισκεπτών, η οποία δεν θα πρέπει να είναι το κύριο ζητούμενο υπό το πρίσμα των υπάρχοντων πολλαπλών έντονων προκλήσεων που αντιμετωπίζει ο τομέας. Η περαιτέρω αύξηση των αφίξεων αναμένεται να ενισχύσει στις ανάγκες για νερό και ενέργεια αλλά και τη διαδικασία υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος και των ήδη επιβαρυσμένων περιβαλλοντικά τουριστικών προορισμών λόγω υπερτουρισμού. Μια εναλλακτική στρατηγική ανάπτυξης του τουρισμού θα πρέπει να εστιάσει ενδεικτικά: α) στη μείωση του ενεργειακού κόστους μέσα από τις δράσεις μετριασμού και προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, β) στην αύξηση των εσόδων ανά τουρίστα μέσω της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού υψηλής προστιθέμενης αξίας, τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και τη βελτίωση της ποιότητας των τουριστικών εμπειριών και υπηρεσιών που λαμβάνουν οι επισκέπτες, γ) την επέκταση της τουριστικής περιόδου και την καλύτερη γεωγραφική κατανομή των τουριστών με στόχο τη δραστική μείωση των πιέσεων που δέχονται οι τουριστικοί προορισμοί υψηλής επισκεψιμότητας.

Εργαλεία χρηματοδότησης του τουρισμού και κλιματική προσαρμογή

Από χρηματοδοτική άποψη, έχουν καταγραφεί τουλάχιστον επτά πηγές χρηματοδότησης από τις οποίες διατίθενται πόροι για μέτρα και δράσεις άμεσης ή έμμεσης συσχέτισης με την προσαρμογή του τουρισμού στην κλιματική αλλαγή.

- Το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Περιβάλλον – Ενέργεια - Κλιματική Αλλαγή 2021-2027» αναμένεται να χρηματοδοτήσει δράσεις που σχετίζονται με την ενεργειακή αναβάθμιση δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων, κατοικιών και υποδομών επιχειρήσεων, τη βελτίωση της ενημέρωσης, την αύξηση της ικανότητας παρακολούθησης των σχετικών παραμέτρων, την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των υποδομών, την αποτελεσματικότερη προστασία πληθυσμού και οικοσυστημάτων και τη βιώσιμη διαχείριση υδάτων. Οι δράσεις αυτές αναμένεται να συμβάλουν στην υλοποίηση των δράσεων και μέτρων της ΕΣΠΚΑ αναφορικά με τον τομέα του τουρισμού.

- Το επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» (ΕΠΑνΕΚ) χρηματοδοτεί δράσεις αναφορικά με τη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος που σχετίζονται με την υλοποίηση της ΕΣΠΚΑ μέσω χρηματοδοτικών δράσεων:



- Δράση 03-6c-3.5-01: Συνδρομή στη βελτίωση δημόσιων υποδομών που συμβάλουν στην αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος της χώρας και στην ανάπτυξη του τουρισμού (τμηματοποιημένα έργα τομέων τουρισμού και πολιτισμού)

- Δράση 03-6c-3.5-10: Πιλοτική Δράση ενίσχυσης του θρησκευτικού τουρισμού.

- Ο Αναπτυξιακός Νόμος 4399/16 χρηματοδοτεί μέτρα εκσυγχρονισμού των τουριστικών υποδομών, καθώς και ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού που παρουσιάζουν συνάφεια με την εξοικονόμηση και αποδοτική χρήση ενέργειας και νερού στις τουριστικές μονάδες που αναφέρονται στην ΕΣΠΚΑ.

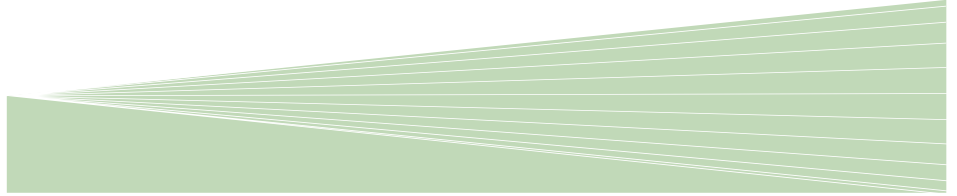
- Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» χρηματοδοτεί την ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας, συμπεριλαμβανομένων των τουριστικών μονάδων.

- Η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα αποτελεί εν δυνάμει εργαλείο χρηματοδότησης της προσαρμογής του τουρισμού στην κλιματική αλλαγή, καθώς, μέρος των ιδρυτικών σκοπών της είναι «Η προώθηση επενδυτικών προγραμμάτων και έργων με περιβαλλοντικές και αναπτυξιακές διαστάσεις, με στρατηγικό στόχο την άμβλυνση των συνεπειών και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή για την επίτευξη συνθηκών βιώσιμης και δίκαιης ανάπτυξης....»

- Το επενδυτικό πρόγραμμα για έργα πράσινης ενέργειας και αστικών υποδομών, από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, το οποίο χρηματοδοτεί την ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων, συμπεριλαμβανομένων επιχειρήσεων στον τομέα του τουρισμού, έρχεται σε πλήρη ευθυγράμμιση με την ΕΣΠΚΑ.

- Οι εμπορικές τράπεζες παρέχουν δάνεια για την χρηματοδότηση εργασιών και εξοπλισμού ενεργειακής αναβάθμισης επαγγελματικών και εμπορικών χώρων όπως προβλέπεται στην ΕΣΠΚΑ, και χρηματοδοτούν έργα ενεργειακής αναβάθμισης ξενοδοχείων και τουριστικών καταλυμάτων στο πλαίσιο των πράσινων επενδύσεων.

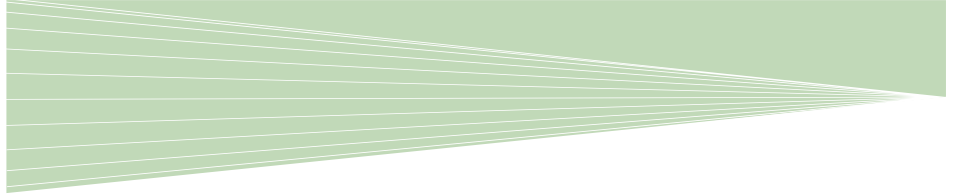
Αυτό που απουσιάζει σήμερα από τα ανωτέρω χρηματοδοτικά εργαλεία είναι ο στρατηγικός σχεδιασμός και κεντρικός συντονισμός προκειμένου να διασφαλίζεται η κατάλληλη ποιοτικά και ποσοτικά ροή χρηματοδοτήσεων με βάση τις ανάγκες του τουρισμού, δηλαδή των επιμέρους περιοχών, επιχειρήσεων και υπο-τομέων που το απαρτίζουν.



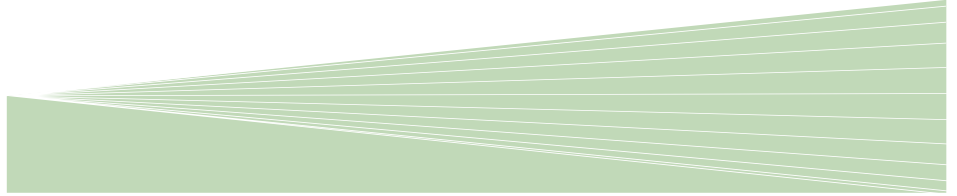
Συμπεράσματα

Ο τομέας του τουρισμού αποτελεί αναμφίβολα σημαντικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας βάσει της υψηλής συνεισφοράς του στο ΑΕΠ και στην απασχόληση. Συνιστά ωστόσο και έναν από τους πλέον ευάλωτους στην κλιματική αλλαγή τομείς με πλήθος συνεπειών, οι οποίες αναμένεται να επηρεάσουν το σύνολο των δραστηριοτήτων και επιδόσεών του. Η ισχυρή εποχικότητα του ελληνικού τουρισμού σε συνδυασμό με την ανισοβαρή κατανομή του στις θερμές κλιματικές ζώνες της χώρας αναμένεται ειδικότερα να επιδράσει αρνητικά στο τουριστικό προϊόν τα επόμενα έτη. Η ανάλυση (SWOT) που παρουσιάζεται στο παράρτημα συνοψίζει τα βασικά ευρήματα της παρούσας εργασίας σχετικά με την επίπτωση της κλιματικής αλλαγής στον εγχώριο τουριστικό τομέα με όρους Δυνατών και Αδύνατων Σημείων, Ευκαιριών και Απειλών.

Συνολικά, διαφαίνεται ότι ο τουρισμός δεν διαθέτει οργανωμένο πλαίσιο και πολιτικές προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή σε κεντρικό ή τοπικό επίπεδο. Υφίστανται μόνο αποσπασματικές δράσεις οι οποίες στοχεύουν για παράδειγμα στη βελτίωση της ενεργειακής κατανάλωσης μεμονωμένα των τουριστικών καταλυμάτων. Πρέπει να σημειωθεί ότι η χώρα διαθέτει τους απαραίτητους μηχανισμούς και τα χρηματοδοτικά εργαλεία τα οποία ωστόσο είναι ποσοτικά και ποιοτικά ανεπαρκή επί του παρόντος, και τα οποία θα μπορούσαν να ενεργοποιηθούν και να συντονιστούν προκειμένου να επιτευχθεί βελτίωση της προσαρμοστικής ικανότητας του τομέα. Ωστόσο, η δυναμική του τουρισμού προς τη διατήρηση μιας άναρχης και περιβαλλοντικά ανεύθυνης ανάπτυξης σε συνδυασμό με το γεγονός ότι δεν έχουν υλοποιηθεί έως σήμερα οι απαραίτητες πολιτικές για την προσαρμογή του, καθιστούν τον εν λόγω τομέα εξαιρετικά ευάλωτο και ενδεχομένως μη βιώσιμο στις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής υπό το πρίσμα και των πολλαπλών-παράλληλων κρίσεων και απειλών σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Εν κατακλείδι, οι άμεσες ενέργειες για τον συντονισμό της προσαρμογής του τομέα σε πολιτικό επίπεδο καθίστανται πλέον επιβεβλημένες και επείγουσες. Αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνουν -ξεκινώντας από το γενικότερο και καταλήγοντας στο ειδικότερο- τις ακόλουθες προτεραιότητες:



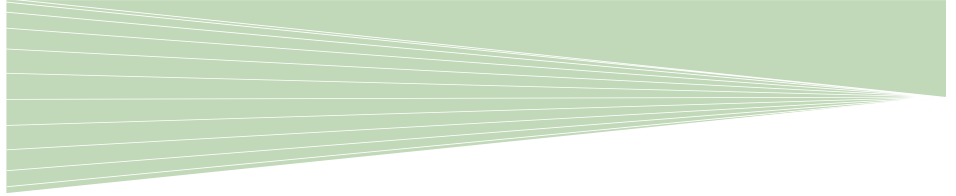
- ▼ **Διαμόρφωση πολυετούς στρατηγικής ανάπτυξης της χώρας** με ευρύτερη συναίνεση, στην οποία θα αποτυπώνεται ξεκάθαρα και δομημένα το αναπτυξιακό μοντέλο της χώρας, η διασύνδεση των επιμέρους κλαδικών και τομεακών πολιτικών, η ενσωμάτωση των πολλαπλών κρίσεων και κινδύνων σε αυτές και η θέση του τουρισμού στο νέο αναπτυξιακό μοντέλο. Απαραίτητη προϋπόθεση η ύπαρξη σαφών, ποσοτικοποιημένων, μετρήσιμων και ρεαλιστικών στόχων και «Contingency Planning-εναλλακτικό σχέδιο» στο σύνολο των πολιτικών προκειμένου να αποφύγουμε στρατηγικές οι οποίες δεσμεύουν τη χώρα σε μη σταθερούς όπως διαφαίνεται εκ του αποτελέσματος παράγοντες (βλ. φυσικό αέριο, κοκ).
- ▼ **Διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης και Προσαρμογής του Ελληνικού Τουρισμού** με ευρύτερη συναίνεση ώστε να διασφαλίζεται μια συνέχεια και μακροπρόθεσμη στρατηγική για τον εγχώριο τουρισμό αλλά και σαφή διασύνδεση με τις επιμέρους τομεακές πολιτικές.
- ▼ **Κεντρικός συντονισμός για την υλοποίηση των στρατηγικών σχεδιασμών** με σαφή χρονοδιαγράμματα, σχέδιο δράσης για τη χρηματοδότησή τους, έλεγχος και ενισχυμένη δημόσια λογοδοσία όπου απαιτείται.
- ▼ **Άμεση και κατεπείγουσα προσαρμογή των τουριστικών εγκαταστάσεων και προορισμών** στις μελλοντικές κλιματικές συνθήκες υπό το πρίσμα του «Worst Case Scenario». Αποφυγή μέτρων προσαρμογής που επιτυγχάνουν το αντίθετο από το επιθυμητό αποτέλεσμα («Mal-adaptation») και επηρεάζουν άναρχα τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας.



SWOT Analysis: Τουριστικός τομέας και κλιματική αλλαγή

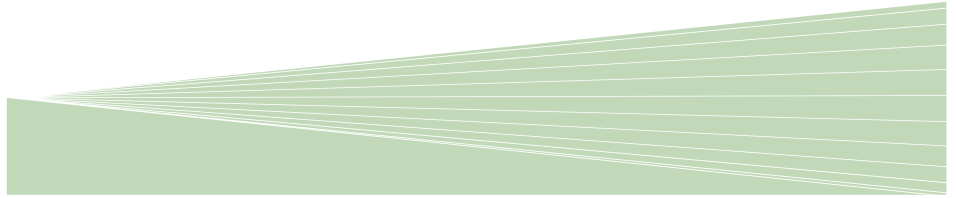
Δυνατά Σημεία:

1. Ισχυρή αναπτυξιακή πορεία του τουρισμού που ενισχύει την ικανότητα διενέργειας επενδύσεων προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή.
2. Ύπαρξη επαρκούς και συστηματικής καταγραφής στατιστικών στοιχείων αναφορικά με την πορεία εξέλιξης του τομέα από φορείς όπως ο ΣΕΤΕ και η ΕΛΣΤΑΤ (πχ αφίξεις, αριθμός ξενοδοχείων, διανυκτερεύσεις, οικονομικά στοιχεία, κοκ) η οποία υποδηλώνει εν δυνάμει δυνατότητα συστηματικής παροχής στοιχείων για την παρακολούθηση και αξιολόγηση της προσαρμογής του τομέα.
3. Ύπαρξη επαρκούς αριθμού μελετών οι οποίες αποτυπώνουν τις αναμενόμενες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον τομέα με συνέπεια την ορθή αποτύπωση των αναγκών προσαρμογής.
4. Ύπαρξη σημαντικού αριθμού χρηματοδοτικών εργαλείων τα οποία θα μπορούσαν εν δυνάμει να χρησιμοποιηθούν για την βελτίωση της προσαρμογής του τομέα.



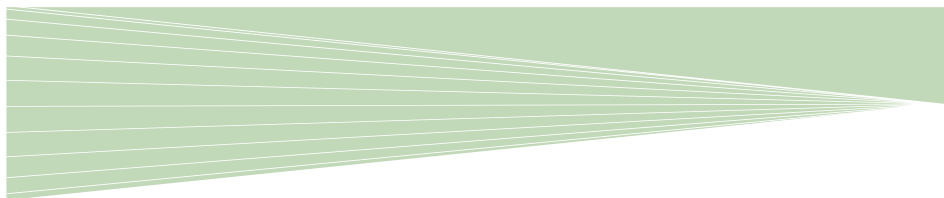
Αδύνατα σημεία:

1. Μη ύπαρξη στρατηγικής ή σχεδίων δράσης για την ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού έως πρόσφατα (ήτοι 2022) σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο. Επιπλέον, δεν γίνεται συστηματική προσπάθεια συντονισμού της προσαρμογής του τομέα σε οποιοδήποτε επίπεδο.
2. Η μη ύπαρξη στατιστικών στοιχείων ή και μελετών αποτύπωσης του βαθμού προσαρμογής του τομέα στην κλιματική αλλαγή έως σήμερα.
3. Η μη ύπαρξη συντονισμένων δράσεων προσαρμογής του τομέα στην κλιματική αλλαγή έως σήμερα σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης, τοπικών φορέων ή επιχειρήσεων.
4. Η μη αξιολόγηση ή ο συνυπολογισμός των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στο σύνολο των νομοθετημάτων που αφορούν στον τουρισμό, γεγονός που υποδηλώνει τη μη συντονισμένη προετοιμασία του τομέα. Επιπλέον, το πλήθος των νομοθετημάτων και των δικαστικών αποφάσεων που καθορίζουν τη λειτουργία των τουριστικών δραστηριοτήτων του τουρισμού δεν συμβάλλει στην βελτίωση του διοικητικού φόρτου του τομέα και συνεπώς στην ταχύτερη προσαρμογή του.
5. Η ύπαρξη μειωμένου αριθμού τουριστικών μονάδων οι οποίες έχουν κάποιου είδους «ecolabelling-οικολογική σήμανση» αναφορικά με την αειφορική λειτουργία τους και την εν γένει μείωση του αποτυπώματος άνθρακα με έμφαση στη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης και τη βιώσιμη διαχείριση των υδάτων.
6. Η μη διασύνδεσή του με άλλους τομείς και ιδιαίτερα με τον αγροτικό τομέα από τον οποίο θα μπορούσε να ωφεληθεί με την προβολή πιστοποιημένων αγροδιατροφικών προϊόντων, ωφελώντας παράλληλα τον εγχώριο αγροτικό τομέα.



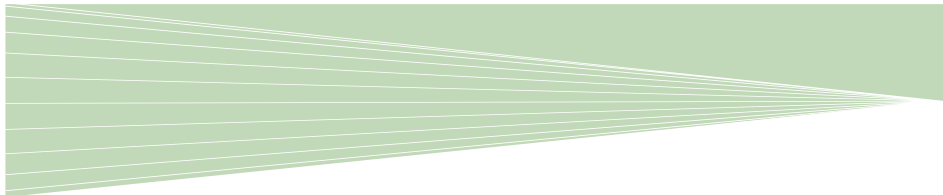
Απειλές:

1. Η εξάρτηση του ΑΕΠ από τον τουρισμό η οποία είναι πολύ υψηλή για τη βιωσιμότητα της χώρας.
2. Οι άμεσες και μεσομακροπρόθεσμες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.
3. Η στρατηγική επιλογή της μη βιώσιμης ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού έως σήμερα. Η ραγδαία αύξηση του τουρισμού η οποία έχει ήδη προκαλέσει σημαντικές αλλά μη ικανοποιούμενες ανάγκες σε υποδομές σε όλους τους τομείς προκειμένου να αποφευχθεί η υποβάθμιση του προϊόντος.
4. Η δυσχερής οικονομική κατάσταση μέρους των τουριστικών μονάδων, η οποία ενδεχομένως δεν επιτρέπει την υλοποίηση δράσεων προσαρμογής τους με ιδιωτική πρωτοβουλία.
5. Η μη ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού σε περιφερειακό επίπεδο με το 70%, των τουριστικών προορισμών να βρίσκεται σε 5 περιφέρειες της χώρας η πλειοψηφία των οποίων βρίσκονται στις θερμές κλιματικές ζώνες Α και Β της χώρας.
6. Η ισχυρή εποχικότητα του ελληνικού τουρισμού (Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος), με βάση τον αριθμό αφίξεων, η οποία αποτυπώνει τη μειωμένη έως σήμερα διεύρυνση της τουριστικής περιόδου παρά τη σημαντική ανάπτυξη του τομέα στη χώρα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ανισοβαρή κατανομή των τουριστών στη διάρκεια της τουριστικής περιόδου με αποτέλεσμα την συνακόλουθη ανισοκατανομή των ενεργειακών αναγκών των τουριστικών εγκαταστάσεων.



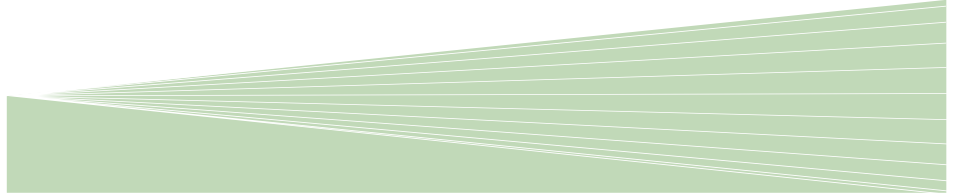
Ευκαιρίες:

1. Η αλλαγή του αναπτυξιακού μοντέλου του ελληνικού τουρισμού προς την κατεύθυνση της βιωσιμότητας με έμφαση στον εναλλακτικό τουρισμό και την προστασία του περιβάλλοντος.
2. Η ενεργειακή προσαρμογή των τουριστικών υποδομών.
3. Η προσαρμογή των υποδομών της χώρας στην κλιματική αλλαγή, που θα συντελέσει στη διασφάλιση μεταξύ άλλων και της βιώσιμης προσαρμογής του τομέα.
4. Η προσαρμογή των τουριστικών προορισμών και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.
5. Το μικρό μέγεθος, η απομόνωση, η ειδική βιοματική ταυτότητα, το πλούσιο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον που συνθέτουν την έννοια της νησιωτικότητας καθιστούν διαχρονικά τα ελληνικά νησιά ως τα ιδανικά «εργαστήρια» για να λειτουργήσουν ως μελέτες περίπτωσης/πρότυπα/χώροι ελέγχου θεωριών και μοντέλων. Αυτό ισχύει και για εφαρμοσμένες πολιτικές που έχουν ως στόχο τη διαχείριση της κλιματικής αλλαγής σε τομεακό επίπεδο.

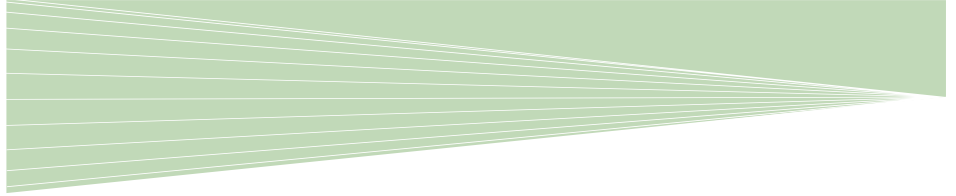


ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ClimateADAPT, 2022. Διαθέσιμο διαδικτυακά. https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/adaptation/what/docs/eu_strategy_2021.pdf
2. EMAS, 2022. Διαθέσιμο διαδικτυακά: https://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm
3. Europarl, 2022. Κλιματική Αλλαγή: Το ΕΚ αξιολογεί την ανησυχητική νέα έκθεση του ΟΗΕ. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/agenda/briefing/2022-04-04/5/klimatiki-allagi-to-ek-axiologei-tin-anisuchitiki-nea-ekthesi-tou-oie>
4. Europa, 2022. European tourism legislation. Διαθέσιμο διαδικτυακά. https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/business-portal/understanding-legislation/european-tourism-legislation_en
5. GreenKey, 2022. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.greenkey.gr/>
6. INSETE, 2021. Διαθέσιμο διαδικτυακά: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/21_11_Tourism_and_Greek_Economy_2019-2020.pdf
7. INSETE, 2022. Διαθέσιμο διαδικτυακά: https://insete.gr/wp-content/uploads/2022/06/22_06_Tourism_and_Greek_Economy_2020-2021.pdf
8. INSETE, 2021. European project Hotels4Climate. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://insete.gr/hotels4climate/?lang=en>
9. IPCC, 2021. Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>
10. IPCC, 2018. Global Warming of 1.5 °C. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.ipcc.ch/sr15/>
11. Official Journal of the European Union, 2015. Διαθέσιμο διαδικτυακά. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2015:326:TOC>
12. Official Journal of the European Union, 2015. Διαθέσιμο διαδικτυακά. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2015:326:FULL&from=EN>
13. Official Journal of the European Union, 2015. Διαθέσιμο διαδικτυακά.
14. Opengov, 2020. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <http://www.opengov.gr/minenv/?p=11624>



15. pwc, 2018. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.pwc.com/gr/en/publications/greek-thought-leadership/the-next-day-of-greek-tourism-gr-long-updated.pdf>
16. SETE, 2014. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2014>
17. UNEP, 2022. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.unep.org/explore-topics/climate-action/what-we-do/mitigation>
18. UNFCCC, 2022. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://unfccc.int/topics/adaptation-and-resilience/the-big-picture/what-do-adaptation-to-climate-change-and-climate-resilience-mean>
19. UNEP, 2021. Διαθέσιμο διαδικτυακά: <https://www.unep.org/unepmap/resources/factsheets/climate-change>
20. UN, 2019. Exposure and vulnerability to natural disasters for world's Cities. Διαθέσιμο διαδικτυακά. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/technical/TP2019-4.pdf>
21. wnwto, 2017. Διαθέσιμο διαδικτυακά <https://www.unwto.org/news/tourisms-carbon-emissions-measured-in-landmark-report-launched-at-cop25>
22. διαNEOσις, 2017. Οι Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής στην Ανάπτυξη. Διαθέσιμο διαδικτυακά: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2017/06/climate_change10.pdf
23. Τσαντίλας, Χ. (2020). Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στα οικοσυστήματα & στις υπηρεσίες τους | Η περίπτωση των πλημμυρών. Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών. Διαθέσιμο διαδικτυακά. <https://www.enainstitute.org/publication/o%ce%b9-%ce%b5%cf%80%ce%b9%cf%80%cf%84%cf%8e%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%ba%ce%bb%ce%b9%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae%cf%82-%ce%b1%ce%bb%ce%bb%ce%b1%ce%b3%ce%ae%cf%82-%cf%83/>
24. Τσαντίλας, Χ. (2021). Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής | Η περίπτωση των ακραίων ξηρασιών. Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών. Διαθέσιμο διαδικτυακά. <https://www.enainstitute.org/publication/%-ce%b5%cf%80%ce%b9%cf%80%cf%84%cf%8e%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%ba%ce%bb%ce%b9%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae%cf%82-%ce%b1%ce%bb%ce%bb%ce%b1%ce%b3%ce%ae%cf%82-%ce%b7-%cf%80/>



25. Ευσταθόπουλος, Γ. (2020). Σενάρια & πολιτικές ανάκαμψης της οικονομίας στη μετά-Covid19 εποχή. Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών. Διαθέσιμο διαδικτυακά. <https://www.enainstitute.org/publication>
26. INSETE, 2022. Ελληνικός τουρισμός: Σχέδια Δράσης 2030. Διαθέσιμο διαδικτυακά. <https://insete.gr/greektourism2030/#tourismos>
27. Μητροπούλου, Α. (2019). Τουρισμός σήμερα: Προς ένα μοντέλο αλληλεπίδρασης επισκεπτών και κατοίκων. Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών. Διαθέσιμο διαδικτυακά. <https://www.enainstitute.org/publication/%cf%84%ce%bf%cf%85%cf%81%ce%b9%cf%83%ce%bc%cf%8c%cf%82-%cf%83%ce%ae%ce%bc%ce%b5%cf%81%ce%b1-%cf%80%cf%81%ce%bf%cf%82-%ce%ad%ce%bd%ce%b1-%ce%bd%ce%ad%ce%bf-%ce%bc%ce%bf%ce%bd%cf%84%ce%ad%ce%bb%ce%bf/>
28. https://ypen.gov.gr/wp-content/uploads/legacy/Files/Klimatiki%20Allagi/Prosarmogi/20160406_ESPKA_teliko.pdf
29. ΤτΕ, 2014. Διαθέσιμο διαδικτυακά: https://www.bankofgreece.gr/RelatedDocuments/EMEKA_tourismos_2014_.pdf



ENA

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ENA Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

** Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις
του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή
και στο σύνολό της το ENA*

